

Konu: **Kadim Diller ve Yazılar**

Yazı: **104**

Moğolistan Yazıtı

Doç. Dr. **Haluk BERKMEN**

Ön-Türklerin anayurdu Orta Asya'nın dağları ve ovalarıdır. İklim şartları değişip Moğolistan bölgesinde çölleşme başlayınca yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalmışlardır. Çölleşmenin esas nedeni kuraklıktır ve yağış azlığıdır. Günümüzde Moğolistan'ın büyük bir bölümü çöllerle kaplıdır. Altta Moğolistan çölünde serbest dolanan develer ve uzakta dağlar görülüyor.

Çölleşme başlayınca, bölgede yaşayan Ön-Türk halkı yaşam şartlarının nispeten daha kolay olduğu yüksek kayalık bölgelere doğru sığındılar. Fakat kayalık ve dağlık bölgede dahi su bulmak kolay değildi. Yaşamın temel kaynağı olan suyun yağmurla gökten yağması için dualar ettiler.

Moğolistan (Gobi çölü) kaya yazıtı

103 sayılı **Güdümlü Yazıtları** başlıklı yazımda (1), Ön-Türklerin Gök Tengri'ye seslendiklerinden ve isteklerini bir tür "dua" şeklinde kayalara kazıdıklarından söz ettim. Üstte görülen kaya yazıtının fotoğrafı Moğolistan'ın Gobi çölü yakınında Servet Somuncuoğlu tarafından çekilmiştir (2). Bu yazıtı Cengiz Saltaoğlu "**Ötü: Ko älik, yep aş**" olarak okumuştur (3). Anlamı da: Dilek: "(Tanrım,) salıver dağkeçilerini, yeyip (bu) kurban yemeğini" olmaktadır. Aynı yazıtın yorumunu oldukça farklı yapmaktayım. Yazıt, bölgedeki Ön-Türkler tarafından Orhun harflerini kullanarak Gök Tengri'ye yollanmış bir istek olsa da, anlamı oldukça farklıdır. Altta ayrıntılı yorumumu sunuyorum.

← 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

LAÇ SUB QOGI ÖTE

ÖTE : KHOGI SUBLAÇ

"TENGRİ : GÖĞÜ SULA"

ORHUN ABECESİ						
	⌄	A — E	⌄	1 & 2	Ç	
	⌄	I — İ	⌄	1 & 2	M	
	⌄	O — U	⌄	1 & 2	P	
	⌄	Ö — Ü	⌄	1 & 2	S	
8	B1	⌄	B2	⌄	1 & 2	Z
	D1	⌄	D2	⌄	1 & 2	Z
6	G1	⌄	G2	⌄	IKH, KHI	Q
4	Q	⌄	K	⌄	LT, LD	
9	L1	⌄	L2	⌄	NC	
	N1	⌄	N2	⌄	NT, ND	
	R1	⌄	R2	⌄	ING	
7	S1	⌄	S2	⌄	NYI	
	T1	⌄	T2	⌄	OK, UK	
	Y1	⌄	Y2	⌄	OKH, UKH	

Orhun harfleri kullanılmış olsa da, bu yazıdaki birçok harfin ters olarak kazılmış olduklarını görüyoruz. Sağdan sola okunması gereken bu yazıt üç adet sözcükten oluşuyor. Yazıt bir tür istek ve yakarış içeriyor. Birinci sözcük olan **ÖTE**, ötede yani uzakta duran Gök Tengri'ye bir sesleniş olup, diğer sözcüklerden iki nokta üst üste ile ayrılmıştır. Bu ayırım "Sana sesleniyorum Tanrım" anlamını içeriyor. Orhun yazıtlarındaki sözcükler de iki nokta üst üste ile ayrılmışlardır. İkinci sözcük **QOGI = KHOĞI = GÖĞÜ** oluyor.

Üçüncü sözcük olan SUBLAÇ hem "**SUBLA = SULA**" hem de "**GÖĞÜN ALTINI AÇ**" anlamları bulunuyor. Zira "sub" sözcüğü hem **su** hem de **alttaki** anlamlarında kullanılmıştır. SUB sözünü "yer altı mezarı veya sığınağı" demek olan SUBURGAN sözünde buluyoruz (4). Şu halde, bu yazıt bir tür yağmur duasıdır. Yazıtta kullanılan harflerin açıkça karşılaştırılabilmesi için sağ taraftaki Orhun abecesinde, kullanılmış olan her harfin sayısını belirttim.

Demek ki yazıtın anlamı: "**Tanrım: göğün altını aç ve (yeri) sula**" olmaktadır.

Kaynaklar

- (1) <http://www.halukberkmen.net/pdf/401.pdf>
- (2) **Taştaki Türkler**, Servet Somuncuoğlu, sayfa 99, Ege Basım Ltd. Şti. 2010, İstanbul.
- (3) **Anadolu Türk Oyma (Runik) Yazıtları XI**, Cengiz Saltaoğlu, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Sayı 305, Mayıs 2012, sayfa 42.
- (4) **Divan-i Lugat-it Türk**, Kaşgarlı Mahmut, Besim Atalay çevirisi, Cilt 1, sayfa 516, Türk Dil Kurumu yayını, 1986, Ankara.